
УДК 81'373+81'373.7

Іван Матвіяс (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕОЛОГІЇ В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ ВАРІАНТІ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У статті розглянуто регіональну лексику і фразеологію, наявні в західноукраїнському варіанті літературної мови, який функціонував у ХІХ і на початку ХХ ст.

Ключові слова: *варіант літературної мови, регіональна лексика, народна фразеологія.*

У ХІХ і на початку ХХ ст. вирізняли східноукраїнський і західноукраїнський варіанти літературної мови. Вони певною мірою відрізнялися на всіх структурних рівнях, зокрема й на лексичному. Особливість лексичного рівня мови полягає в тому, що він безпосередньо відображає життя народу. Аналіз лексики пов'язаний, з одного боку, з визначенням звукового і граматичного оформлення слів, з другого — зі встановленням їх значення [2: 39-43]. У західноукраїнському варіанті літературної мови відмінність від загальноукраїнських виявляли слова, що належать до різних функціональних стилів мови — розмовно-побутового, художнього, наукового, публіцистичного, професійного й ділового. Найчастіше вони виражаються іменниками і за значенням охоплюють найрізноманітніші сфери життя, зокрема побут і виробництво, етнографічні, звичаєві й демонологічні назви, назви місць і явищ природи, тварин, птахів, рослин і дерев, термінологію, зорема військову, назви частин тіла, хвороб, спорідненість і свояцтво, соціальні та інші відносини між людьми, абстрактні поняття; засвідчуються регіональні форми займенників, числівників; регіональними прикметниками виражаються різноманітні якісні ознаки, дієсловами — дії та процеси, прислівниками — різні поняття; регіональними постають деякі службові слова.

Більшість регіональних слів у західноукраїнському варіанті літературної мови походить із говорів південно-західного наріччя —

наддністрянського, надсянського, покутсько-буковинського, гуцульського, бойківського, закарпатського й лемківського, частина їх зумовлена специфікою умов тогочасного життя західних українців.

Західноукраїнський варіант літературної мови виразно відображено в мові художньої літератури. Наведена далі регіональна лексика і фразеологія встановлені на основі аналізу мови творів М. Шашкевича, Я. Головацького, І. Вагилевича, М. Устияновича, А. Могильницького, Ю. Федьковича, І. Франка, О. Кобилянської, В. Стефаніка, Марка Черемшини, Л. Мартовича, О. Маковея, Уляни Кравченко, М. Яцкова, А. Крушельницького.

У західноукраїнському варіанті літературної мови велика кількість регіональних слів стосується побуту й виробництва: *бага* 'недокурений тютюн у люльці', *базаринки* 'подарунки', *бай* 'бал', 'гуляння', *банкбетель* 'розсувна лавка', *барда*, *бардиця* 'теслярська сокира', *бартка* 'маленька сокира', *бер*, *бир* 'кладка', 'місток', *бербениця* 'дерев'яна посуда', 'діжечка', *бервено* 'колода', *берівка* 'барильце', *бесаги*, *бисаги* 'торба', *било* 'стебло', *бирня* 'колода', *бовгар* 'пастух', *бомбель* 'міхурець', *ботей* 'чабан', *ботель* 'колотівка для збивання масла', *ботюк* 'колода', *бочілка* 'діжка', *брай* 'прилад для збивання бриндзи', *брич* 'бритва', *букатка* 'крихта', 'шматок', *бутин* 'рубання лісу', *бухнак* 'стусан', *бучок* 'хворостина', 'палиця', *вар* 'окріп', *варінник* 'горщик', *ватра*, *ватрак* 'вогнище', *вереня* 'рядно', *волічка* 'нитки для вишивання', *волока* 'мотузка від постолів', *ворина* 'жердина', *вужа*, *вужівка* 'мотузка', *гавра* 'лігво', *галаган* 'мідний гріш', *гарчик* 'дерев'яний глечик', *гирба* 'люлька', *горня* 'чашка', *городник* 'лопата', *грань* 'жар', 'вогонь', *гріб* 'могила', *грінка* 'скибка', *гурман*, *гуска* (солі) 'стовпчик', *газда*, *газдиня* 'господар', 'господиня', *газдівство* 'господарство', *гілетка* 'дерев'яна посудина', *грис* 'висівки', 'отруби', *гудзь* 'вузлик', *данка* 'подарунок', *дараба* 'пліт з дерев'яних колод', *деко* 'одіяло', *денька* 'денна робота', *деревище* 'домовина', *джерга* 'ковдра', *дзьобенка*, *дзьобня* 'шерстяна торба', *димня* 'комин', *діярщик* 'щоденник', *драпак* 'віник', *другар* 'колода на плотах', *жигало* 'розпечене залізо', *залички* 'заріст', *залубні* 'сани з кузовом', *замітниця* 'підважувальний дрюк', *іміне*, *ймене* 'майно', *кавуш* 'ківш', *карабушка* 'коробка', *карманець* 'гаманець', *кашица* 'споруда, на якій тримається місток', *кибель*, *кінва* 'відро', *киржа* 'пастуша палиця', *китва* 'якір', *кицка* 'грудка землі', *кияня* 'кирка', *кільоф* 'кайло', *кімаччя* 'хмиз', *кланя* 'півкопа', 'полукіпок', *клевець* 'молоток', *ковба* 'колода', *ковбок* 'обрубок дерева', 'колода', *ковніт* 'пил', *коцики* 'фарбовані вовняні нитки', *кочило* 'клубок', *кресло* 'майно', 'господарство', *кубло* 'гніздо', *купно* 'покупка', *куруще* 'тліюче вогнище', *курмей* 'налигач', *кутас* 'китиця', *куфа* 'бочка', *лавич* 'покутня стіна', *ліжник* 'вовняна ковдра', *лілітки* 'бляшані пластинки', *лім* 'осколки', *ліска* 'ворота', *лодва* 'дошка', *лушниця* 'смолоскип', *маглівниця* 'рубель', *марфа* 'товар', *махталь* 'моток ниток', *мерва* 'м'ята солома', *метавка* 'рогатка', *мигла* 'купа, штабель деревини', *мирса* 'золота нитка', *мусат* 'точило', 'брусок', *наручі* 'оберемки', *нізки* 'кільця ланцюга', 'намистинки', *нотес* 'записник', *обірник* 'гній',

обслона 'оболонка', *оденок* 'копиця', 'стіжок', *ортъ* 'покривало', 'накидка', *оскарб* 'сапа', *острів*, *острова*, *остров'яниця* 'кіл, на якому сушать сіно', *охота* 'забава', 'гуляння', *парма* 'борошно', *підсаддя* 'город', *пішва* 'наволочка', *пласток* 'клаптик', *побой* 'дах', 'гонт', *поконечі* 'край поля, який не засівається', *полога* 'покіс', *помелок* 'сніпок', *помірок* 'нивка', *поривач* 'кочерга', *прічі* 'нари', *протіс* 'половина колоди', *пуделко*, *пушка* 'коробка', *рак* 'прилад витягати відра з водою', *ракви* 'посудина на масло', *рантух* 'бавовняна тканина', *риза* 'жолоб, по якому спускають зрубани дерева', *риль* 'заступ', *рискаль* 'лопата', *ріще* 'хмиз', *ровер* 'велосипед', *рондель* 'велика посудина', 'казан', *росішки* 'дерев'яні вила', *роскіп* 'колода', *рубочок* 'полотно', *руханка* 'фіззарядка', *самотріск* 'сільце', *сапіна* 'інструмент дроворубів', *склеп* 'крамниця', *скорцик* 'килимок', *смолянниця* 'смолоскип', *совганка* 'ковзанка', *спіж* 'криця', 'чавун', *спуза* 'попіл', *стрикуша* 'сокира', *стрім* 'загороджувальне звалище колод', *стріп* 'сніп', *стропок* 'купа', *субітка* 'багаття для випалювання вугілля', *судник* 'посуд', *сутки* 'завулок', *сухарина* 'сушняк', 'хмиз', *тайстра* 'торба', *тачівка* 'качалка', *ташка* 'калитка', 'шкіряна торба', *тертіла* 'пакунок', *терх* 'в'юк', *тобівка* 'торбинка', *трафіка* 'крамниця, де продають тютюн, цигарки', *трачиння* 'тирса', *трачка* 'лісопильня', *тринкар* 'могорич', *трифа* 'січка', *трови* 'полювання', *тулінка* 'сопілка з верби', *тхніння* 'дихання', *уже* 'мотуззя', *фалате* 'дрантя', *фальбанок* 'оборки', *фана* 'прапор', *фаска* 'діжка', *фіра* 'підвода', *фотель* 'крісло', *фризура* 'зачіска', *хапатня* 'частування', *хір* 'нитки для ткання поясів', *царина* 'засіяне поле', *цирка* 'мережка', *цвікер* 'пенсне', *цятка* 'крапля', *чепіль* 'тупий ніж', *шалька* 'котелок', *швара* 'шнур', *шездара* 'гітара', *шимиління* 'листя, в яке загорнутий качан кукурудзи', *шихта* 'зміна робітників', *шкаберка* 'тріска', *шкам* 'вовна', *шкреток* 'кусок поля між прилісками', *штубей* 'вулик', *шулька* 'качан кукурудзи', *шутер* 'щєбінь'.

Чимало лексичних регіоналізмів у західноукраїнському варіанті літературної мови охоплюють етнографічні назви — одягу і взуття, страв та їжі, житлових і господарських будівель та приміщень, звичаєвих і демонологічних понять.

До регіональних назв одягу і взуття належать: *англез* 'чорний парадний одяг', *бланя* 'гуцульський кожух', *бодзики* 'намисто', *бунда* 'свита', *бурмус* 'верхній теплий одяг', *веретюха* 'погана одежа', *гачі* 'штани', *горботка* 'плахта', 'запаска', *гріндушки* 'частини одягу', *гердан* 'шерстяна стрічка', *гугля* 'верхній суконний одяг', *жупник* 'каптан', *загортка* 'верхня жіноча одежа', *запрядач* 'дерев'яний інкрустований гудзик', *зашінка* 'зав'язка до сорочки', *кабат* 'куртка', *каманок* 'гуцульська шапка', *камаша* 'верхня тепла панчоха', *камеша* 'сорочка', *катраня* 'убрання', *кацабайка* 'короткий одяг без рукавів', *киптар* 'кожух без рукавів', *кита* 'пір'я на головному уборі', *ковточки* 'сережки', *кресак*, *кресаня* 'бриль', *кучма* 'шапка', *ленка* 'панський одяг', *лудина* 'одежина', *лудіне* 'святкове убрання', *манатка* 'хустина', *монество* 'намисто', *непранка* 'брудний одяг', *оборок* 'вид верхнього одягу', *обува* 'взуття', *обчас* 'каблук', *паларія* 'капелюх', *петик* 'коротка свита', *півка* 'фартушок', *поліптика*

‘лента’, *політичка* ‘червона стяжка’, *ридза* ‘ряса’, *рікля* ‘шовкова сукня’, *рубатка* ‘сорочка’, *салба* ‘вид жіночої прикраси’, *сардак*, *сердак* ‘коротка тепла одежа’, *силянка* ‘разок намиста’, *сіряк* ‘свита’, *спенцер* ‘жилет’, *стрій* ‘одяг’, *фанта* ‘одяг’, ‘білизна’, *халошні* ‘штани’, *цітки* ‘намисто з мідних кружечків’, *черес* ‘пояс’, *ширинка*, *ширінка* ‘хустка’, *шляфрок* ‘халат’.

Регіональні назви страв, їжі: *бануш* ‘мамалига’, *бараболя*, *бульба*, *буришка*, *ріпа* ‘картопля’, *бевка* ‘вид страви’, ‘пійло’, *вікар* ‘сухий сир’, *гуслянка* ‘кисле молоко’, *дзер* ‘сироватка’, *дзема* ‘юшка’, *дора* ‘баранчик з тіста’, *жир* ‘їжа’, *крупник* ‘горілка’, *лакїтка* ‘ласощі’, *малай* ‘кукурудзяний хліб’, *натинка* ‘салат’, *обарінець*, *обарінок* ‘бублик’, *сить* ‘мед’, *трунок* ‘напій’, *чірок* ‘куліш’.

Регіональні назви житлових, господарських та інших будівель і приміщень: *алькір* ‘мала кімната’, *бурдей* ‘землянка’, *бухня* ‘убога хата’, *ватер* ‘туцувльське шатро’, *вуля* ‘вілла’, *земник* ‘льох’, *зимарка* ‘будівля для зимівлі тварин’, *зимник* ‘холодне приміщення’, *казня* ‘в’язнична камера’, *карник* ‘свинюшник’, *катуша* ‘тюрма’, *кліть* ‘комора’, *колешня* ‘клуня’, *колиба* ‘житло для пастухів і лісорубів’, *континна* ‘храм’, *кашниця* ‘сарай для кукурудзи’, *кудуманка* ‘убога хата’, ‘хижа’, *одая* ‘загін для худоби’, *офіцина* ‘флігель’, *подря* ‘горище’, *пропінація* ‘шинок’, ‘корчма’, *радниця* ‘громадський будинок’, *салаш* ‘хата’, ‘дім’, *склеп* ‘крамниця’, *стая* ‘хата на полонині’, ‘житло пастуха’, *халаш*, *шалас* ‘хата’, *хороми* ‘сіни’, *цара* ‘обора’, *цюпка* ‘кімната’, *шітка* ‘повітка’, *шпихлір* ‘комора’, *шура* ‘сарай’.

Регіональні звичаєві назви: *байрат* ‘рада в селі’, *відорщі* ‘водохрепце’, *гагілки* ‘обрядові весняні ігри’, *галдамаш* ‘закінчення спільної роботи’, *клака* ‘толока’, *майко* ‘вересень’, *обкіски* ‘свято після косовиці’, *просимець* ‘січень’, *розігри* ‘день гуляння нечистих сил’, *стипа* ‘поминки по померлих’.

Демонологічні назви: *арешник*, *нетрудний*, *щезник*, *яведа* ‘чорт’, *арідник* ‘злий дух’, *відміна* ‘виродок’, *мальфівниця* ‘відьма’, *маявка* ‘мавка’, *чомбаран* ‘виродок’, *чугайстер* ‘веселий дух’.

Регіональні назви місць і явищ природи: *берда* ‘скеля’, ‘нетрі’, *бердо* ‘провалля’, *блахман* ‘туман’, *близна* ‘пробоїна’, *бокач* ‘косогір’, *брич* ‘туман’, ‘імла’, *бульбона* ‘вир у річці’, *верем’я* ‘погода’, *вовня*, *волня* ‘хвиля’, *воздух* ‘повітря’, *габа* ‘трива хвилі’, *гостинець* ‘битий шлях’, *готар* ‘межа між селами, полями’, *гоц* ‘стрімкий водоспад’, *грехіт* ‘дрібне каміння’, *дебра* ‘уголовина’, *діл* ‘пасмо гір’, *дуга* ‘веселка’, *дуча* ‘яма’, *гризь* ‘грязюка’, ‘болото’, *грунь* ‘гірський шпиль’, ‘хребет гір’, *жолобець* ‘криниця’, *закал* ‘тріщина’, *заліжок* ‘луг’, *зарва* ‘прірва’, *зарінок* ‘берег річки, вкритий рінню’, *засколобина* ‘ущелина’, *звізда* ‘зоря’, *звір* ‘яр’, ‘ущелина’, *згарець* ‘вигін’, *зеленоверх* ‘ліс’, *зелепуга* ‘зелень’, *зільник* ‘квітник’, *змрік* ‘морок’, ‘сутінь’, *ізвори* ‘долини, зарослі молодим лісом’, *калюга* ‘болото’, *кечера*, *кичера* ‘вершина гори’, *клік* ‘вир’, *ковпіт* ‘пил’, *лаз* ‘гай’, ‘лука’, ‘сіножать’, *легіт* ‘вітер’, *лукоморе* ‘затока’, ‘пристань’, *луна* ‘заграва’, *млака* ‘болотниста місцевість’, *млаковина* ‘трава на заболоченій

низині', *мовня* 'блискавка', *мрич* 'туман', 'імла', *мря*, *мрява* 'мерехтливе світло', 'світанок', *негура* 'негода', *нежер* 'торішня трава', *нора* 'джерело', *облаз* 'крута гора', *оболоки* 'небеса', *окіл* 'округа', *опека* 'кам'яна брила', *оркан* 'ураган', *перебій* 'водоспад', *плай* 'гірська стежка', *пластовець* 'лапятий сніг', *плова*, *плюта* 'злива', *погої* 'хвилі', 'ручаї', *поране* 'світанок', *посохи* 'потоки', *поточина* 'струмок', *прискалок* 'виступ у скелі', *пробой* 'водоспад', *пруд* 'швидка течія води', *пуста* 'степ', *розділ*, *розліг* 'прірва', *рокита* 'гора, на якій відбивається голос', *скати* 'льодяна кора', *скати* 'льодяна гора', *скиня* 'печера', *стремина* 'круча', *струя* 'струмінь', *сумрак* 'сутінь', *сутки* 'завулок', *тань* 'глибінь', *убочина* 'схил', *урови* 'провалля', 'урвища', *фуфела* 'метелиця', *хлань* 'безодня', *цара* 'долина', 'низина', *царина* 'лука при садибі', *чагір* 'молодий буковий ліс', *чоргало* 'малий потік з дощу', *чур* 'водоспад', *чуркало* 'джерело', *швар* 'трава на полонині', *яр* 'весна'.

Регіональні назви тварин, птиць, комах: *безрога* 'свиня', *вивірка* 'білка', *виза* 'риба', *в'язя*, *язя*, *гадьярка*, *гашечка* 'гадюка', *гадячка*, *сань* 'змія', *ганцига* 'шкапа', *гаралиця* 'білка', *дик* 'дикий кабан', *дробина* 'свійська тварина', *дроб'ята* 'вівці', *єрче* 'ягня', *жерва* 'лютий пес', *кертиця* 'кріт', *маржина* 'велика рогата худоба', *німіна* 'тварина', *пструг* 'форель', *рингач* 'бик', *роба* 'черв'як', *слинявка* 'ящур', *товарина* 'худоба', *тулак* 'вовчєня', 'ведмежа', *ярич* 'їжак'; *бузьок* 'лелека', *буркун* 'голуб', *вувод* 'одуд', *дріб* 'свійська птиця', *дузі*, *дузіньки* 'голуби', *збигонь*, *каня*, *кругавець*, *кругавав'я* 'яструб', *кавка* 'ворона', *когут* 'півень', *лилик* 'кажан', *літало* 'птиця', *кукул* 'зозуля-самець', *мева* 'чайка', *пантарка* 'цесарка', *половик* 'яструб', *трюх* 'індик'; *муравель* 'мурашка', *нетля* 'нічний метелик', *сверщок* 'цвіркун'.

Регіональні назви рослин, ягід, дерев: *било* 'бадилля', 'огудина', *бібки* 'лаврове листя', *блават* 'волошки', *болдак* 'будяк', *бриндуші* 'перші весняні квіти', *брост* 'галуззя', *ваї* 'вербові гілки', *дівина* 'рослина', *змайовина*, *зродзілля* 'рід зілля', *краця* 'кущ', *кручинка* 'скручене тютюнове листя', *малаковина* 'трава на заболоченій низині', *матригуна*, *матридуна* 'приворотне зілля', *ружа* 'троянда', *талі* 'зарості лози', *троща*, *шувар* 'очерет', *хабаззя* 'бур'ян', *чічка* 'квітка', *шумилиння* 'листя кукурудзи', *яскір* 'жовтець'; *афини* 'чорниці', *гогоз* 'брусниця', *гогози* 'лісові ягоди'; *гаджуга*, *гаджюга* 'смерека', *глог* 'терен', *дерен* 'кизилове дерево', *жереп* 'вид гірської сосни', *ілем* 'берест', 'в'яз', *лісниця* 'кислиця', *самбір* 'листяний ліс', *сигли* 'молодий смерековий ліс', *скорух* 'горобина', *трепета* 'осика', *чагір* 'молодий буковий ліс', *чатиння* 'хвоя', *шкорух* 'горобина'.

Регіональна термінологія: *банка* 'грошова одиниця', *дижма* 'прибуток', *гелетка* 'міра збіжжя (25 кг)', *інтабуляція* 'опис майна', *камата* 'плата за борг', *кафталук* 'щогла корабля', *латр* 'міра дров', *лифа* 'відсоток', *нумератка* 'лічильниця', *око* 'міра рідини' (близько 1 літра), *пражина* 'одиниця виміру поля', *ревідент* 'контролер', *регулямін* 'статут', *сегельба* 'міра ваги'.

Регіональна військова термінологія: *близниця* 'двобульна рушниця', *бранка* 'призов до війська', *буриш* 'денщик', *вірбиль* 'барабанний дріб',

гвер 'рушниця', *гвинтівка*, *канон* 'гармата', *карабеля* 'шабля', *касарня* 'казарма', *катанка*, *натанка* 'мундир', *кріс* 'рушниця', *лекман* 'лейтенант', *манта* 'жовнірський плащ', *облюзунок* 'зміна варти', *одвах* 'гауптвахта', *опас* 'вартовий', *пушка* 'рушниця', *рать* 'спис', *рекрутація* 'набір до війська', *руштунок* 'амуніція', *станлі* 'стремена', *стойка* 'варта', *стойкар* 'вартовий', *стрільба* 'рушниця', *сулиця* 'короткий спис', *тамбір* 'барабан', *торністра* 'солдатський ранець', *туни* 'кулемети', *урльоп* 'військова відпустка', *флоберт* 'малокаліберна рушниця', *фрайтер* 'єфрейтер', *чако* 'каска', *чівка* 'дуло', *шпанги* 'військова кара', *шріт* 'дріб'.

Регіональні слова на вираження спорідненості та свояцтва: *бадечко*, *бадічко*, *дедя*, *дедьо*, *дядик*, *неньо* 'батько', *бадіка* 'старший брат', *вуйко* 'дядько', 'брат матері', *вуйна* 'дядина', 'сестра матері', *лелічка* 'старша сестра', *нанашка* 'хрещена мати', *нанашко* 'хрещений батько', *неня* 'мати', *свість* 'сестра чоловіка', *стариня* 'батьки', *стрий*, *стрик* 'брат батька', *тета* 'тітка', *фін* 'похресник', *фіна* 'похресниця', *швагер* 'шурин'.

Регіональні назви частин тіла: *барки*, *коркоші* 'плечі', *гавра*, *гамба*, *ямба* 'рот', 'паща', *гоголі* 'коліна', *єми* 'пазури', *нідра* 'груди', *п'ястук* 'кулак', *скрань* 'чоло', *твар* 'обличчя', *тирба* 'кров', *хорбак* 'хребет', 'спина', *шпони* 'пазури'.

Регіональні назви хвороб: *бола* 'хвороба', *дихавиця* 'хвороба легень', *задавка* 'дифтерія', *зимниця* 'гарячка', *луда* 'більмо', *смага* 'нагла хвороба', *смотолока* 'катар', *фебра* 'малярія'.

Регіональні слова на вираження понять, пов'язаних із соціальними та іншими відносинами між людьми: *бадіка*, *бадіко*, *бадьо* 'старий поважний чоловік', *бараба* 'гульвіса', *батьяр* 'зірвіголова', *бахур* 'хлопчисько', 'дітвак', *бельфер* 'учитель', *блягер* 'брехун', *вакар* 'пастух', *вар'ят* 'божевільний', *верствак* 'ровесник', *видець* 'глядач', *воскарка* 'ворожка', *гайта*, *гукля*, *левра*, *льондра*, *нешта*, *хабалиця* 'повія', *гешефтяр* 'спекулянт', *гія* 'натовп', *гладкоджус* 'ледар', *глота* 'товпа', *гноба* 'лінивець', *голодняк* 'бідняк', *гурма* 'юрба', *галган* 'гультяй', 'шибеник', *гой* 'селянин', 'простак', *дансер* 'танцюрист', *двірник* 'старшина', 'війт', *джус* 'погана людина', *дід* 'жебрак', *драб* 'голодранець', *друк* 'ледащо', *емерит* 'пенсіонер', *єгомось* 'священик', *житар* 'польовий сторож', *жус* 'боягуз', *завертоока* 'моргуха', *закала* 'людина, яка приносить ганьбу', *заточник* 'засланець', *збір* 'громада', *збірі* 'кати', *збуї* 'розбійник', *звідун* 'донощик', *згінник* 'торговець худобою', *змінник* 'зрадник', *зробок* 'виснажена роботою людина', *їмость* 'попада', *калфа* 'ватажок', *камрат* 'товариш', *капариця* 'нечупара', *копилюк* 'байстриук', *крепак* 'бідняк', *лая* 'згряя', *легінь* 'парубок', *леля* 'чужа жінка похилого віку', *лютр* 'зла людина', *мантан* 'обманщик', *мартир*, *мартір* 'мученик', *невіжа* 'неосвічена людина', *некаянник* 'грішник', *неліпа* 'ледащо', *обмінник* 'зрадник', *опелінок* 'немовля', *оскорбник* 'образник', *пайташ* 'партач', *передбесідник* 'попередній мовець', *петльованець* 'годованець', *повішеник* 'шибеник', *порушливий* 'зłodій', *предсідатель*, *предсідник* 'керівник', 'голова', *прецляр* 'бублейник', *прічка* 'коханка', *профуз* 'тюремний наглядач', *проходан* 'волоцюга', *рабівник* 'грабіжник', *рай* 'отаман', *розфійник* 'роз-

пусник', *сарака* 'бідолоха', *секман* 'наймач', 'старший лісоруб', *сідане* 'зборище', *склепар* 'дрібний торговець', *смотрик* 'підліток', *сноха* 'сновида', 'сплюх', *сойм*, *сойма* 'громадська рада', *стариня* 'старі люди', *субір* 'громада', 'товариство', *тлук* 'кодло', *торбей* 'жебрак', *тулач* 'бурлака', *туми* 'дурні', *флекев* 'парубок', *фризієр* 'перукар', *хабаль* 'розпусник', 'гульвіса', *хаплетей* 'злodingка', *хараман* 'ошуканець', *хрунь* 'зрадник', *челядина* 'жінка', *челядь* 'жінки', *чмут* 'пустун', 'негідник', *чора* 'чорна людина', *шальвір* 'шахрай'.

У західноукраїнському варіанті літературної мови чималу кількість становлять регіональні слова, які виражають абстрактні поняття: *амбарас* 'метушня', 'клопіт', *бой* 'боязнь', 'страх', *бурда* 'сварка', *бута* 'гордість', 'пиха', *вай* 'біда', *виобразня* 'уява', *виповідь* 'міркування', *вицькованя* 'розшуки', *відказання* 'відмова', *відпуст* 'проща', 'богомилля', *візія* 'видіння', *ворохоба* 'заворушення', *галабарда* 'бешкет', *гир* 'диво', *глота* 'тіснота', *головництво* 'тяжкий злочин', *горожанство* 'громадянство', *гоцки* 'жатри', 'забави', *гран* 'кут', *грачка* 'гра', 'забава', *грижа* 'журба', *гудз* 'зачіпка до сварки', *гутір* 'мова', *гутірка* 'розмова', *дав* 'натиск', *довг* 'борг', *дойна* 'пісня', *дотло* 'знак', *дудка* 'новина', *дума* 'гордість', *жаждь* 'спрага', *жас* 'страх', *жир* 'багатство', *журиця* 'журба', *завзив* 'вимога', *завід* 'невдача', 'розчарування', *заглада* 'знищення', *зажалення* 'скарга', *зайлість* 'завзятість', *заліжка* 'заклад', *запора* 'перешкода', *заряд* 'звичай', *захланність* 'жадібність', *збродня* 'злочин', *звід* 'знищення', *згляд* 'увага', *зимно* 'холод', *зирк* 'погляд', *зломок* 'уривок', *змаза* 'ганьба', *змисли* 'відчуття', *змора* 'виснаження', *знослість* 'гордість', 'пишність', *кавза* 'біда', *кави* 'пустощі', *казане* 'промова', *кальмо* 'ганьба', *капурис* 'кінець', *кеп* 'глум', *кириня* 'безлад', *клик* 'чари', *короводи* 'клопоти', *корса* 'кривуля', *котора* 'клопіт', 'морока', *кредовання* 'творення', *ладкання* 'весільні пісні', *ладня* 'система', *лучай* 'нагода', *люза* 'зміна', *мари* 'привиди', *мет* 'втеча', *многість* 'чисельність', *мудрішки* 'вигадки', *нагинка* 'частинка', *надзір* 'нагляд', *наліг* 'пристрасть', *напимнення* 'попередження', 'нагадування', *недура* 'дурман', *незгодина* 'біда', 'нещастя', *нетямка* 'непам'ять', 'забуття', *нічість* 'ніщо', *нота* 'оцінка', *обачіне* 'милосердя', *обзорини* 'огляд', *образець* 'взірець', *окресність* 'обставина', *омраза* 'гидота', *опад* 'певний час', *оруддя* 'знаряддя', *орудка* 'справа', *охресність* 'довкілля', *ошук*, *ошука* 'обман', *пави* 'узори', *партика* 'доля', 'частка', *парть* 'талан', *патороч* 'клопіт', 'морока', *пендичіння* 'базікання', *передирка* 'суперечка', *переступлення* 'занехання', *переступництво* 'злочин', *підтикання* 'основа', *пізьма* 'гнів', 'злість', *плявза* 'наклеп', *поганість* 'зло', *позір* 'погляд', *позма* 'шкода', *покліч* 'слава', 'поголоска', *полика* 'слід', *помана* 'обіцянка', *попал* 'відблиск', *попис* 'відзначення', *поране* 'досвідок', *порекло* 'прізвище', *поступовання* 'поведінка', *потуха* 'бадьорість', *починицина* 'примана', *пригіст* 'привітання гостей', *придавок* 'додаток', *придибашка* 'пригода', *прилучка* 'пригода', 'подія', *принюка* 'заохота', *притика* 'причина', 'привід', *приховок* 'надбання', *причка* 'прикра пригода', *приявність* 'присутність', *пуд* 'страх', *путеря* 'сила', 'міць', *рахунки* 'арифметика', *розвесілля* 'розваги', *розтулок* 'розсудок',

ругання 'зневага', *ругань* 'сварка', *рум* 'плач', *саржа* 'чин', *свійство* 'особливість', *своячина* 'рідні місця', *сембриля* 'плата', 'заробіток', *сердитоці* 'злість', *скуза* 'витривалість', *спожаління* 'співчуття', *споховатість* 'похилість', *сража* 'битва', *станице* 'позиція', *старунок* 'турбота', *тлук* 'кодло', *токма* 'згода', *тривки* 'життя', *троска* 'турбота', *трус* 'страх', *турма* 'згряя', *туск* 'туга', 'журба', *тямка* 'пам'ять', *угризи* 'докори', *уділ* 'участь', *улицетворення* 'втілення', *успоіблення* 'характер', *утяжливість* 'напруження', *фас* 'журба', 'турбота', *фахи* 'примхи', *ферії* 'канікули', *фрашки* 'жарти', 'дрібниці', *фрика* 'сварка', *фудуля*, *фудульність* 'гордість', *фума* 'слава', *хлиставиця*, *хлистання* 'швидка їда', *хосен* 'користь', *ціха* 'прикмета', *шальга* 'шаленство', *шолопання* 'човгання', *штивність* 'напруження', *штука* 'мистецтво', *ялмужна* 'милостиня', *яркість* 'лютість'.

Лексичні регіоналізми на вираження звуків: *бзик* 'дзижчання', *блекіт* 'клекіт', *борбоси* 'хлипання', *брехіт* 'гавкіт', *веймір*, *гамор* 'галас', *гриміт* 'стукіт', *дзур* 'брязк', *дренкіт* 'брязкіт', *дудонь* 'тупіт', 'тул', *рахкіт* 'гуркіт'.

Регіональні займенникові форми — слова: *веський* 'весь', *наський* 'наш', *нич*, *ніц* 'ніщо', *сесь*, *цес* 'цей', *тамтой* 'той другий', *тот* 'той', *чо* 'чому'.

Регіональні слова — числівники: *дев'ятьдесять* 'дев'яносто', *оба* 'обидва', *п'ятичі* 'п'ятеро', *штири* 'чотири'.

Регіональні прикметники для характеристики осіб і предметів: *ахтемний* 'вічний', *бабинський* 'жіночий', *банський* 'великий', *бгачкий* 'швидкий', 'верткий', 'гнучкий', *безінтересовний* 'незацікавлений', *безхосенний* 'некорисний', *бизівний*, *благий* 'добрий', *бланений* 'обшитий смушками', *блягерський* 'брехливий', *борзий* 'швидкий', *бутний* 'гордий', *буцматий* 'здоровий', 'міцний', *варівкий* 'небезпечний', *вгідний* 'працьовитий', *вгурний* 'гордий', 'образливий', *вистравний* 'вимогливий у їжі', *війний* 'рухливий', 'хиткий', *вітний* 'батьківський', *втерханний* 'навантажений', *газардовий* 'азартний', 'запальний', *гарен* 'годен', *гелеватий* 'череватий', *гирішний* 'такий самий', *глітний* 'голосний', *головний* 'небезпечний', *голосний* 'відомий', 'знаменитий', *гороїжний* 'чванливий', *госновитий* 'корисний', *гривий* 'сірий', *гризький* 'болючий', *гулавий* 'дурнуватий', *гульний* 'останній', *дебелний* 'тихий', *дивий* 'дикий', *довжний* 'належний', *доповняльний* 'додатковий', *думний* 'гордий', *жирований* 'інкрустований', *забашний* 'завбачливий', *заводовий* 'фаховий', *задумчинний* 'здивований', *замарганий* 'забруднений', *звістний* 'знайомий', *згрібний* 'зроблений з грубого полотна', *зизий* 'косий', *зірничий* 'зоряний', *зісштивнілий* 'застиглий', *злишний* 'зайвий', *інцинатий* 'злий', *канатистий* 'плямистий', *капарний* 'нікчемний', *каправий* 'із запаленими очима', *кашерний* 'подібний', *кланцатий* 'зубатий', *клапаний* 'розпатланий', *кревний* 'рідний', *кудерний* 'кучерявий', 'крислатий', *лестний* 'лицемірний', *людовий* 'народний', *люрий* 'поганий', *міцковий* 'вовняний', *мокрявий* 'болотнистий', *наглячий* 'невідкладний', *назний* 'марний', 'худий', *налибоватий* 'придуркуватий', *напрасний* 'надокучливий', *невздержний*

‘нестримний’, *незмущений* ‘чистий’, ‘неспотворений’, *неповздержний* ‘нестримний’, *нестановитий* ‘непостійний’, *обзорний* ‘кмітливий’, *обмінний* ‘готовий обмовляти’, *обмінений* ‘змарнілий’, *обременний* ‘обтяжений’, *огідний* ‘працьовитий’, *опалистий* ‘запальний’, *отечний* ‘батьківський’, *передший* ‘раніший’, ‘попередній’, *перешлий* ‘минулий’, *печаливий* ‘сумний’, *пизатий* ‘надутий’, ‘опуклий’, *питомий* ‘рідний’, *підвіяний* ‘заморочений’, *підхлібний* ‘приємний’, *підходулий* ‘літній’, *подунений* ‘покритий’, *подуфалий* ‘самовпевнений’, *попарасканий* ‘потрісканий’, *поправдений* ‘справедливий’, *поскочний* ‘швидкий’, *предвіцький* ‘прадавній’, *присний* ‘щирий’, *пристроєний* ‘одягнений’, *проголений* ‘відкритий’, *проразливий* ‘принизливий’, *пурявий* ‘непокірний’, *розбільний* ‘болючий’, *розвертий* ‘розгорнутий’, *розговірний* ‘розмовний’, *розчінканий* ‘розхристаний’, *руркований* ‘закручений’, *себний* ‘ловкий’, ‘відважний’, *свідім* ‘обізнаний’, *скоропадний* ‘бистрий’, *скудерлений* ‘закучерявлений’, *слітний* ‘дошовий’, *снідий* ‘темний’, ‘чорний’, *сніський* ‘достеменний’, ‘дійсний’, *сорокатиий* ‘строкатиий’, *стіжевий* ‘чавунний’, *спорий* ‘чималий’, *спочений* ‘відпочилий’, *спятий* ‘з’єднаний’, *стіцький* ‘малий кількістю’, *сторонський* ‘сусідній’, *стрепіхатиий* ‘настовбурчений’, *стріїний* ‘прикрашений’, *сукристий* ‘суворий’, *сутий* ‘багатий’, ‘щедрий’, *суятливий* ‘рухомий’, *таркатиий* ‘різнокольоровий’, *темнявий* ‘похмурий’, *тогідний* ‘торішний’, *трудний* ‘втомлений’, *угурний* ‘надоїдливий’, ‘настирливий’, *укий* ‘учений’, *улудний* ‘обманливий’, *упремий* ‘впертий’, *урочий* ‘чарівний’, *усильний* ‘наполегливий’, *файний* ‘гарний’, *фудульний* ‘зарозумілий’, ‘гордий’, *хибкий* ‘спритний’, *цигирний* ‘грайливий’, *циндравий* ‘обідраний’, *черлений* ‘червоний’, *черчиковий* ‘кармазиновий’, *шайний* ‘буйний’, *шанталавий* ‘незграбний’, *штивний* ‘цупкий’, *штудерний* ‘мудрований’, *ярий* ‘весняний’, *яросливий* ‘гнівний’.

Вираження дій і процесів регіональними дієсловами: *багати*, *багнути* ‘бажати’, ‘хотіти’, *банувати* ‘тужити’, ‘журитися’, *барашкувати* ‘дряпати’, *бегетіти* ‘мугикати’, *бексати* ‘плакати’, *белендіти* ‘плутано говорити’, *бечувати* ‘допомагати’, *билинити* ‘співати’, *бізувати* ‘могти’, *блавучити* ‘байдикувати’, *бричитися* ‘голитися’, *буришкати* ‘двигати’, *бурнигатися* ‘змагатися’, *бухтуватися* ‘зареєструватися’, *вадитися* ‘сваритися’, *варувати* ‘берегти’, *вгараїти* ‘навести на думку’, ‘подумати’, *вергти*, *верегчи* ‘кинути’, *верушити* ‘безчинствувати’, *вестися* ‘плентатися’, *вздріти* ‘побачити’, *вигулити* ‘витягнути’, *видудурювати* ‘випинати’, *визойкнути* ‘вигукнути’, *викарбулити* ‘покотити’, *викатися* ‘насмлюватися’, *вилабудитися* ‘втратитися’, *виріти* ‘пустувати’, *витати* ‘перемагати’, *витути* ‘впасти’, ‘звалитися’, *витяжати* ‘перемагати’, *вихіснувати* ‘використовувати’, *вицвяхати* ‘вилаяти’, *вичинятися* ‘нахвалятися’, *відволоднувати* ‘вилікувати’, *відознати* ‘довідатися’, *відтягатися* ‘зволікатися’, *владнувати* ‘панувати’, *впелескатися* ‘впертися’, *врядкуватися* ‘ділитися’, *втеркатися* ‘втручатися’, *втемити* ‘опам’ятатися’, *вчасуватися* ‘вчасно лягати спати’, *вчахнути* ‘зламати’, ‘зірвати’, *вчинитися* ‘спинитися’, *габучети* ‘непокоїти’, *гадкувати* ‘думати’, *гайтувати* ‘полювати’, *галити* ‘спішити’, ‘квапитися’, *гамарити* ‘галасувати’, *гантелити* ‘ляяти’,

гарувати 'тяжко працювати', *гилити* 'радити', *глагоїти* 'заспокоювати', *глибити* 'топити в річці', *глядати* 'шикувати', *гомоніти* 'лунати', *гопцювати* 'танцювати', *госнуватися* 'користатися', *грижіти*, *гризтися* 'журитися', *гужувати* 'важко працювати', *гулити* 'дурити', 'глузувати', *гуторити* 'розмовляти', *газдувати* 'господарювати', *демнати* 'погрожувати', *дзьобоніти* 'говорити', 'щебетати', *дзумбелати* 'гнуздати', *дзуркнутити* 'брязнути', *дибати* 'важити на життя', *дидикувати* 'присвячувати', *дихтіти* 'супіти', *догорити* 'допекти', *дозиряти* 'стерегти', 'доглядати', *доматарувати* 'господарювати', *досвідити* 'переконати', *дренкотати* 'бряжчати', *дуркати* 'трясти', 'штовхати', *дуфати* 'надіятися', *дюгувати* 'штовхати', *жвидніти* 'хитрувати', *ждюхнути* 'стусонуги', *жорнитити* 'молоти на жорнах', *зблахманити* 'задурити', *завинуги* 'замахнути', *завтякати* 'захопити', *загарити*, *загирити* 'загубити', 'втратити', *загулювати* 'заманювати', *загутіти* 'заридати', *заздріти* 'помітити', *заказити* 'заразити', *закракати* 'наврочити', *закриввати* 'заробити кривавим потом', *закутати* 'задовольнити', *залебоніти* 'забелькотати', *залямити* 'захопити', 'занапастити', *замірити* 'задумати', *замогти* 'пересилити', 'перемогти', *запастися* 'знепритомніти', *запнятися* 'затримуватися', *запівкати* 'засвистати', *запіворити* 'заверещати', *заскаритися* 'поклястися', *заскитіти* 'заклекотіти', *засковитати* 'заскиглити', *заскулювати* 'зажмурювати', *заснидіти* 'змарніти', *засняти* 'засяяти', *застановити* 'припинити', *затерлигати* 'поплентатися', *зафантувати* 'забрати в заставу', *зацьмати* 'приголомшити', *збиткувати* 'переслідувати', 'кривдити', *збрукати* 'забруднити', *звечніти* 'застаріти', *зволютися* 'виявляти бажання', *згаморити* 'забриніти', *зглохнути* 'затихнути', *зголосити* 'пролунати', *здіяти* 'зробити', *здоровляти* 'вітати', 'зичити здоров'я', *здудурити* 'настрочити', *зискати* 'здобути', *зіздріти* 'оглянути', *зіпертися* 'зупинитися', *зіставити* 'залишити', *зіхляти* 'змарніти', *змаргатися* 'дуже втомитися', *знемидіти*, *знити* 'зникнути', *знорити* 'виснажити', *знурати* 'заплямувати', *зоглянути* 'помітити', *зомпити* 'сумніватися', *зоріти* 'стежити', *зрабувати* 'забрати силою', *зубелити* 'нуздати', *зумітися* 'здивуватися', *зуритити* 'зненавидіти', *зчімхати* 'здерти', 'збити', *ізгонити* 'валити з ніг', *ізмязкати* 'зім'яти', *ізнурити* 'зникнути', 'втекти', *імити* 'впіймати', 'взяти', *ісхляти* 'втомитися', *ймити* 'взяти', *йськати* 'шукати', *казити* 'бити', *камратувати* 'товаришувати', *карнувати* 'мучитися', *керекорити* 'торохтіти', *кивати* 'красти', *кивнути* 'зачепити', 'порушити', *киринити* 'інтригувати', *ковтати* 'стукати', *коїти* 'заспокоювати', *кокошитися* 'гордитися', *колибатися* 'вагатися', *комендерувати* 'керувати', *конірувати* 'командувати', *коріцманитися* 'борсатися', *корняти* 'наганяти', 'тривожити', *кранкати* 'каркати', *кривдувати* 'скаржитися', *крірвати* 'тяжко працювати', *крушнятися* 'ворушитися', *кудатися* 'куйовдитися', *кутати* 'клопотатися', *ландати* 'тинятися', *лапати* 'ловити', *лебедити* 'просити', *линяти* 'літати', *лискати* 'блищати', *лічити* 'лікувати', *лоскати*, *лоскотіти* 'шуміти', 'тріщати', *лучити* 'держати', *люнутися* 'политися', *маркотніти* 'бути невдоволеним', *мейти* 'базікати', *метати* 'кидати', *мигнути* 'вирвати', *миглувати* 'складати дерево в

штабелі', *минатися* 'гинути', 'вмирати', *молитвати* 'святкувати', *морокувати* 'гніватися', *морснути* 'вдарити', *моцуватися* 'силуватися', *мрійти* 'миготіти', *мутитися* 'сумувати', *набилиняти* 'нагадувати', *набилити* 'натякнути', *наброїти* 'накоїти', *навидіти* 'любити', *надюндюжитися* 'набюндючитися', *напретити* 'наказати', *напудитися* 'налякатися', *нап'ятнити* 'позначити', *нашлітувати* 'настроювати', *ніт* 'нема', *нужденіти* 'слабшати', *нуждуватися* 'турбуватися', *оберувати* 'пестити', *обиджувати* 'ображати', *обіздрітися* 'озирнутися', *обключити* 'оточити', *облекати* 'одягати', *обмерзити* 'споганити', *ободрити* 'підбадьорити', *озіркатися* 'оглядатися', *оказуватися* 'виринати', *омлівати* 'послаблювати', *омризити* 'образити', *онимати* 'стримувати', *осуцати* 'втілювати', 'здійснювати', *отвиряти* 'відчиняти', *оцірятися* 'шкірити зуби', *падькатися* 'побиватися', *пазити* 'пилнувати', *паканути* 'потекти', *пантрувати* 'доглядати', 'пилнувати', *пацити* 'мучитися', *переветати* 'помститися', *перехопляти* 'зустрічати мимохіть', *перхати* 'гнати', *пилувати* 'поспішати', *піворити* 'верещати', *півкати* 'співати', *підоймитися* 'взятися', *підхлібляти* 'додавати похвали', *пінчити* 'молоти язиком', *піти* 'співати', *пїхати* 'товкти', *пленичити* 'верзти дурниці', *пленичиться* 'диво діється', *плиничитися* 'плентатися', 'вертітися', *повітцувати* 'повідомляти', *позсотувати* 'вимотати', *покалити* 'побілити', *поколибати* 'потрясти', *понимати* 'приймати', *попацити* 'нашкодити', *порунтати* 'порушити', 'вкрасти', *поскочити* 'напасти', *посочити* 'скривавити', *потавати* 'потапати', *починяти* 'приворожувати', *почуріти* 'потекти', *правдатися* 'сперечатися', *прибочити* 'наблизитися', *принишувати* 'заохочувати', *приповідатися* 'признатися', *приправлятися* 'приготовлятися', *прихарити* 'причепурити', *прищипнути* 'захопити', *продрюхатися* 'прочунятися', *пруднутися* 'метнутися', *псячити* 'ганьбити', *пужати* 'лякати', *пукати* 'стукати', 'тріскати', 'розриватися', *путерувати* 'могти', *рахкотіти* 'гуркотіти', *рачити* 'побажати', *рецитувати* 'проголошувати', *розбіснити* 'розсердити', *розвертися* 'розчинитися', *роззовнитити* 'розхвилювати', *роз'їстися* 'розсердитися', *розметувати* 'красти', *розперхнути* 'розігнати', *розтлівати* 'жевріти', *розчібати* 'розбивати', *ругатися* 'насміхатися', *рунтати* 'красти', *русти* 'голосно плакати', *ряхтіти* 'шелестіти', *саманати* 'бути схожим на когось', *секувати* 'прискіпуватися', *ситити* 'занапастити', *скапаритися* 'пропасти', *скемренчати* 'плакати', 'скиглити', *скидатися* 'цуратися', *скитити* 'помилювати', *скобичити* 'щипати', *скоботати* 'лоскотати', *сковитати* 'скиглити', *скорити* 'поспішати', *скорняти* 'розбудити', 'розтривожити', *сокотити* 'стерегти', *сомкати* 'ковзати', *спирати* 'перешкоджати', *стокмити* 'приголомшити', *сторгати* 'втратити', 'розгубити', *стрєфити* 'спаскудити', *стричати* 'зіштовхувати', *стрібувати* 'попробувати', *стякнути* 'досягти мети', *сукритити* 'нарікати', *суферяти* 'терпіти', *суятити* 'побиватися', 'клопотатися', *схнюритися* 'насушитися', *таніти* 'дешевшати', *тановити* 'спихати', *товкати* 'ударяти', 'стукати', *токанити* 'жити в злиднях', *торапати* 'починати', *трабувати* 'бажати чогось', *тратись* 'мучитись', *тратувати* 'частувати', *трискати* 'бризкати', *трунути*

‘торкнути’, ‘порушити’, *тютюкати* ‘воркувати’, *тякнути* ‘догадатися’, ‘підказати’, *увидіти* ‘побачити’, *увихатися* ‘вештатися’, *углагоїти* ‘заспокоїти’, *удовіднити* ‘довести’, *уздріти* ‘побачити’, *улискуватися* ‘блищати’, *упилюватися* ‘хитатися’, *устваятися* ‘шикуватися’, *утепенитися* ‘змокнути’, ‘заболотитися’, *уторгати* ‘заробити важкою працею’, *ушпарувати* ‘заощадити’, *фленкати* ‘ридати’, *фляворити* ‘белькотати’, *фудулитися* ‘гордитися’, *фурети* ‘кидати’, *футитися* ‘тягатися’, *футрувати* ‘годувати’, *халасувати* ‘поспішно їсти’, *холибатися* ‘переміщатися’, ‘гойдатися’, *хомнути* ‘вдарити’, *хоснувати* ‘користати’, *храмувати* ‘святкувати’, *часувати* ‘вмирати’, *чемхати* ‘обтісувати’, *чемшити* ‘поспішати’, *чуріти* ‘текти’, *шабатися* ‘тинятися’, *шелевіти* ‘колихати’, *шелепотіти* ‘шарудіти’, *шепіти* ‘метушитися’, *шерегуватися* ‘шикуватися’, *шибати* ‘кидати’, ‘метати’, ‘ганяти’, *шкпчатися* ‘спотикатися’, *шкромадити* ‘чистити’, *шнити* ‘нишпорити’, *шпирати* ‘ганяти’, *щекотати* ‘щебетати’, *ялося* ‘годилося’, *ятися* ‘взятися’.

Вираження різних понять регіональними прислівниками: *банно* ‘тужливо’, *бизивно*, *бизівно* ‘напевно’, *бойе* ‘дійсно’, ‘взагалі’, *борзо* ‘швидко’, *варе* ‘дійсно’, *велико* ‘дуже’, ‘багато’, *взаспїл* ‘взаємно’, *відав*, *відай* ‘мабуть’, ‘либонь’, *відтам* ‘звідси’, *водно* ‘завжди’, *впрем* ‘швидко’, *впрочім* ‘зрештою’, *гезде*, *генде* ‘осьде’, ‘отут’, *геньте* ‘далеко’, *гідно* ‘погано’, *глітно* ‘багатолюдно’, *глупковано* ‘по-дурному’, *гляба* ‘годі’, ‘неможливо’, *гнет* ‘скоро’, *гнеть* ‘вмить’, ‘негайно’, *гомїтно* ‘голосно’, *дебя* ‘ледве’, *дегодї* ‘деколи’, *діймамо* ‘дошкульно’, *днесь* ‘сьогодні’, *дниська* ‘щоденно’, *дознаки* ‘достоту’, *доперва* ‘щойно’, *доста* ‘досить’, *дурно* ‘даремно’, *задуфало* ‘гордо’, *заєдно* ‘завжди’, *заспїл* ‘разом’, *затоки* ‘спотикаючись’, *згуста* ‘часто’, *зьде* ‘тут’, *існїсько* ‘дійсно’, *кербутом* ‘перевертом’, *крїшка* ‘трошки’, *кутостно* ‘сильно’, *латир* ‘поруч’, *лацно* ‘легко’, ‘добре’, *лаштом* ‘багато’, ‘щедро’, *леда* ‘тільки-но’, *лоском* ‘безладно’, *лучче* ‘краще’, *лютише* ‘гірше’, *май* ‘дуже’, *май-май* ‘чимало’, *маркотно* ‘прикро’, *мере* ‘дійсно’, *наборзі* ‘квпливо’, *навряд* ‘навпаки’, *накамуз* ‘вщент’, *нагомом* ‘надміру’, *напрасно* ‘несподівано’, ‘зухвало’, *напрочно* ‘навмисно’, *нарїк* ‘наступного року’, *натарапом* ‘нахабно’, *наукірки* ‘навмисно’, *невідклично* ‘остаточно’, *невправці* ‘прямо’, *недвижно* ‘нерухомо’, *немно* ‘невизначно’, *непричком* ‘наприклад’, ‘мовляв’, *нестїсненно* ‘без перешкод’, *нехарно* ‘неохайно’, *нечайно* ‘несподівано’, *оногди*, *оноді* ‘недавно’, *опак* ‘навпаки’, *опроче* ‘до того ж’, *остїжом* ‘притьмом’, *передом*, *передше* ‘раніше’, *пиняво* ‘поволі’, *прем* ‘справді’, ‘дійсно’, *покотом* ‘протягом’, *противно* ‘навпаки’, *прудко* ‘швидко’, *пудно* ‘лячно’, *сегід* ‘цього року’, *сила* ‘ледве’, *скварно* ‘душно’, *слідно* ‘помітно’, *сночі* ‘учора вчора’, *совма* ‘притьмом’, *сорокато* ‘строкато’, *сполу* ‘взаємно’, *тогїд* ‘торїк’, *торонко* ‘часто’, *тра* ‘треба’, *туй-туй* ‘ось-ось’, *упрем* ‘знову’, *ціло* ‘зовсім’, *ядерно* ‘виразно’, *ялібно* ‘гарно’, ‘святково’.

Частина прийменників у західноукраїнському варіанті літературної мови характеризувалася особливою звуковою будовою і особливим значенням. Тут уживалися регіональні прийменники, яких у загальноукраїнській літературній мові немає: *взглядно* ‘щодо’, *д*, *їд*, *їдо* ‘до’, *діля*

‘для’, *запро* ‘через’. Деякі наявні в загальноукраїнській мові прийменники вживалися в іншому значенні: *на* ‘по’, ‘про’, ‘до’, *за* ‘о’, ‘про’.

Регіональні сполучники були серед сурядних єднальних: *а* ‘і’, *ба* ‘і’, ‘то’, *що* ‘та’; протиставних: *да* ‘але’, *знов* ‘а’; розділових: *ба* ‘то’, *вадь* ‘або’, *де* ‘то’, ‘чи’, *іль* ‘або’; підрядних: *аб* ‘щоб’, *би* ‘як’, *відь* ‘тому що’, *гей*, *гейби*, *гі* ‘немов’, *заки*, *заким* ‘поки’, *коб*, *коби* ‘щоб’, *наколи* ‘якщо’, *нечим* ‘хоч’, *ні* ‘як’, *ніж*, *нім* ‘поки’, *нічим*, *отік* ‘немов’, *сли* ‘якщо’, *чей* ‘щоб’.

До регіональних можна віднести говіркові за походженням частки: *аво* ‘та ж’, *ади*, *аді* ‘ось’, *ай* ‘та’, *ая* ‘авжеж’, *ба* ‘а’, *вадь*, *вере* ‘невже’, *вай* ‘годі’, *відь*, *чей*, *чий* ‘адже’, *ді* ‘ж’, *май* ‘уже’, *най* ‘нехай’, *оже* ‘то ж’, *пак* ‘бо’, *прецінь* ‘адже’, *тяр* ‘навіть’ тощо.

Багато в західноукраїнському варіанті літературної мови регіональних вигуків. До найчастіших належать: *ади*, *адіть* — вигуки на вираження заклику до уваги ‘глянь’, ‘гляньте’, *ай*, *ігій* — вигуки на вираження здивування або обурення, *брє* — вигук при звертанні до когось, *вай*, *вай-льо* — вигук страху, *варє* — вигук здивування, *мой* — вигук захоплення, *пріч*, *фара* — вигуки наказу ‘геть’, *ча* — заклик замовкнути та ін.

Регіональна фразеологія в західноукраїнському варіанті літературної мови переважно народна, вона, на відміну від книжної, створюється і функціонує в мові народних мас [1: 52]. До поширених у текстах західноукраїнської художньої літератури фразеологізмів можна зарахувати такі:

аби як ‘що б не було’, *ані руш* ‘неможливо’, *ані тни* ‘ніяк’, *балу та балу* ‘слово за слово’, *бандиги гнути* ‘плести нісенітниці’, *бити голову* ‘думати’, *Богом не питати* ‘на Бога не зважати’, *боля обходити* ‘хворіти’, *брати на тямку* ‘звертати увагу’, *братися письма, науки* ‘займатися письмом, наукою’, *бути в гадці* ‘додуматися’, *в лексі мати* ‘легковажити’, *ваги-переваги* ‘нарешті’, *вай твоєму світу* ‘лихо тобі буде’, *весну робити* ‘виконувати весняну роботу’, *взяти на око* ‘побачити’, *видко ділу* ‘очевидно’, *впасти в лежу* ‘захворіти’, *втерти чемері* ‘дати потиличника’, *вуха забути* ‘вухам не вірити’, *вчинитися ближче* ‘наблизитися’, *гандри бити* ‘гуляти’, *говоріть swei* ‘не кажіть’, *голову загіти* ‘впитися’, *гребти глину* ‘копати могилу’, *давати позір* ‘наглядати’, *далі нас заплатите* ‘згодом нас купите’, *дати дурним на нитки* ‘розказувати щось дурним’, *дати звагу* ‘звернути увагу’, *дігнати хибу* ‘зарадити лихові’, *до знаку так* ‘точно так’, *дома—небідома* ‘дома завжди добре’, *досить на тім* ‘річ у тому’, *з усією всюду* ‘звідусіль’, *загнути харамана* ‘замилити очі’, *заїхати із майки* ‘перехитрити’, *запускати журавля* ‘підглядати чужі карти’, *заступати погляд* ‘відстоювати думку’, *заходити когось* ‘заводитися з кимось’, *заходити собі світа* ‘поживати’, *збитки бити* ‘знущатися’, *йти на випроси* ‘жебрати’, *йти переверці* ‘крутитися’, ‘перевертатися’, *квасно глигнути* ‘недобре глянути’, *кепи бити* ‘кепкувати’, *коміть головою* ‘шкереберть’, *лельом-полельом поводитися* ‘лінуватися’, *ловити світа* ‘розкошувати’, *малось дідне* ‘наставав ранок’, *мати боя* ‘боятися’, *мати в лексі* ‘легковажити’, *мати в самі* ‘поважати’, *мати в тямці* ‘пам’ятати’, *мати до себе* ‘мати властивість’, *мати за своє*

‘домагатися свого’, *мати зглядь* ‘прихильно ставитися’, *мати увагу* ‘звужати’, *матися спишна* ‘гарно виглядати’, *менше о то* ‘не має значення’, *моркву терти* ‘замилювати очі’, *на кінці віку стати* ‘вкрай надійсти’, *на кожний спосіб* ‘на всякий випадок’, *на лоб та шию* ‘наполегливо’, *на мгли ока* ‘вмити’, *на підтики давати* ‘натякати’, *на своє комити* ‘домогтися свого’, *на хибив—трафив* ‘навмання’, *най не кажу* ‘нічого казати’, *най ся текне* ‘нехай щезне’, *накрити голову* ‘вийти заміж’, *не далекі гони* ‘близька смерть’, *не при охоті* ‘свій не свій’, *не статкувати* ‘хворіти’, *не туди шило* ‘не так було’, *ні в дві ні в три* ‘ні в сих ні в тих’, *ні цень* ‘ні пари з уст’, *переходити через голову* ‘спадати на думку’, *пильно діятися* ‘дуже хотіти’, *підіть-но ви* ‘погляньте’, ‘зверніть увагу’, *піти ніворотом* ‘пропасти’, *покласти на ґрунт* ‘наділити ґрунтом’, *прийти до хліба* ‘збагатитися’, *проводити андрони* ‘плести дурниці’, *Пилипа женити* ‘дармувати’, *позір давати* ‘наглядати’, *преч би ся казало* ‘нехай пропаде’, *псові на чоботи* ‘ні до чого’, *пуду давати* ‘лякати’, *раз коло разу* ‘багато’, ‘густо’, *робити до шпунту* ‘успішно щось завершити’, *роги чесати* ‘приятелювати’, *свищи в хащи* ‘фінансова скрута’, *світа зайти* ‘вийти із становища’, *свої очі забути* ‘своїм очам не вірити’, *сісти вогнем* ‘згоріти’, *слухи загули* ‘слід пропав’, *смуча година б’є* ‘поганий час настає’, *спражити на хав* ‘знищити дощенту’, *ставити внесення* ‘пропонувати’, *стільця приставити* ‘посприяти’, *сюда й тудя* ‘сяк і так’, *та й решта* ‘та й годі’, *там та сям* ‘подекуди’, *творитися до когось* ‘турбувати когось’, *токму робити* ‘погоджуватися’, *фертик лагодити* ‘приготовляти’, *хоч розсядья* ‘хоч що роби’, *честь вести* ‘віддавати честь’, *чи не ще* ‘чи не так’, *чи сюд чи туд* ‘як би не було’, *шасть-не-прасть* ‘ні з сього ні з того’, *шахом-махом* ‘поволі’, *ще-як-ще* ‘сяк-так’, *що за хибя* ‘в чому суть’, *що й але* ‘дуже добре’.

Як видно з наведеного огляду, регіональна лексика і фразеологія в західноукраїнському варіанті літературної мови становить чималу кількість. Вона різнобічно відображає тогочасне життя західних українців. Великою мірою завдяки їй західноукраїнський варіант літературної мови у свій час був рівноправним відповідником східноукраїнського варіанта.

1. *Ларін Б.О.* Про народну фразеологію // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. — К., 1961. — С. 52–64.
2. *Толстой Н.И.* Из опытов типологического исследования славянского словарного состава // Вопросы языкознания. — 1963. — № 1. — С. 39–43.

Ivan Matviyas (Kyiv)

THE PECULIARITIES OF THE VOCABULARY AND PHRASEOLOGY IN WEST-UKRAINIAN VARIANT OF LITERARY LANGUAGE

The article focuses on the regional vocabulary and phraseology, present in West-Ukrainian variant of literary language, which was functionate in XIX and in beginning of XX century.

Key words: variant of literary language, regional vocabulary, national phraseology.